

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
BARAZA LA MITIHANI
MTIHANI WA UALIMU DARAJA LA A

610

UALIMU

Muda: Saa 3.

MAJIBU

Mwaka: 2001

Maelekezo.

1. Karatasi hii ina sehemu **A, B, C, D** na **E**.
2. Jibu maswali **yote** katika sehemu **A** na swali **moja (1)** kutoka katika kila sehemu **B, C, D** na **E**.
3. Sehemu **A** ina alama 40, sehemu **B, C, D** na **E** zina alama 15 kila moja.
4. Simu za mkononi **haziruhusiwi** katika chumba cha mtihani.
5. Andika **Namba yako ya Mtihani** katika kila ukurasa wa kijitabu chako cha kujibia.

maktaba.tetea.org

SEHEMU A (Alama 40)

Jibu maswali yote katika sehemu hii.

1. Eleza maana ya ujifunzaji na bainisha sifa nne za ujifunzaji wenye ufanisi.

Ujifunzaji ni mchakato wa kudumu unaomuwezesha mtu kupata maarifa, stadi, mitazamo, au tabia mpya kupitia uzoefu, mazoezi, au maelekezo. Ni mabadiliko ya kitabia au kiakili yanayotokea kwa sababu ya uzoefu na si kwa sababu ya ukuaji wa kiasili pekee.

Sifa ya kwanza ya ujifunzaji wenye ufanisi ni kudumu. Maarifa au stadi zinazojifunzwa hubaki kwa muda mrefu na huweza kutumika katika hali tofauti bila kupotea haraka.

Sifa ya pili ni ujifunzaji unaoleta mabadiliko chanya ya tabia au uelewa. Mwanafunzi huonesha tofauti katika namna anavyofikiri, kuamua, au kutenda baada ya kujifunza.

Sifa ya tatu ni ujifunzaji unaohusisha ushiriki hai wa mwanafunzi. Mwanafunzi hushiriki kwa kuuliza maswali, kujadili, kufanya mazoezi, na kutatua matatizo badala ya kusikiliza tu.

Sifa ya nne ni ujifunzaji unaolenga malengo. Mchakato wa kujifunza huongozwa na malengo maalum yanayosaidia mwanafunzi kuelewa kile anachotarajiwa kufikia.

2. Eleza sababu nne zinazoonyesha umuhimu wa tathmini katika mchakato wa elimu.

Tathmini ni muhimu kwa sababu humsaidia mwalimu kubaini kiwango cha uelewa na maendeleo ya mwanafunzi. Kupitia tathmini, mwalimu hutambua kama mwanafunzi anaelewa somo au anahitaji msaada zaidi.

Sababu ya pili ni kwamba tathmini huongoza uboreshaji wa ufundishaji. Matokeo ya tathmini humsaidia mwalimu kurekebisha mbinu na mikakati ya kufundisha ili kukidhi mahitaji ya wanafunzi.

Sababu ya tatu ni kwamba tathmini humsaidia mwanafunzi kujitambua kielimu. Kupitia mrejesho wa tathmini, mwanafunzi hujua nguvu na udhaifu wake na kuchukua hatua za kujiboresha.

Sababu ya nne ni kwamba tathmini hutumika kufanya maamuzi ya kielimu. Maamuzi kama kupandishwa darasa, kurekebishiwa masomo, au kupata ushauri hutegemea matokeo ya tathmini.

3. Bainisha aina tatu za nidhamu shuleni na eleza jinsi kila aina inavyoweza kudumishwa.

Aina ya kwanza ni nidhamu ya kujilazimisha. Hii ni nidhamu inayotokana na dhamira binafsi ya mwanafunzi kufuata sheria bila kulazimishwa. Nidhamu hii hudumishwa kwa kuwajenga wanafunzi kimaadili na kuwapa elimu ya kujitambua na kuwajibika.

Aina ya pili ni nidhamu ya kuongozwa. Nidhamu hii hutokana na mwongozo na usimamizi wa walimu na viongozi wa shule. Hudumishwa kwa kuweka sheria wazi, kutoa maelekezo sahihi, na kusimamia utekelezaji wake kwa haki.

Aina ya tatu ni nidhamu ya kulazimishwa. Hii hutumia adhabu au vitisho ili kudhibiti tabia. Hudumishwa kwa kuhakikisha adhabu zinatumiwa kwa haki, kwa kiasi, na kwa lengo la kurekebisha tabia, si kuumiza.

4. Eleza kwa mifano maana ya ujifunzaji unaomlenga mwanafunzi.

Ujifunzaji unaomlenga mwanafunzi ni mbinu ya ufundishaji inayomweka mwanafunzi kuwa mhusika mkuu wa mchakato wa kujifunza. Mwanafunzi hushiriki kikamilifu katika kupanga, kujadili, na kutathmini ujifunzaji wake.

Mfano wa ujifunzaji huu ni kazi za vikundi ambapo wanafunzi hujadiliana na kutatua matatizo kwa pamoja. Mwalimu huwa msimamizi na mshauri badala ya mtoaji wa taarifa pekee.

Mfano mwingine ni ujifunzaji kwa vitendo ambapo wanafunzi hujifunza kupitia majaribio, miradi, au utafiti mdogo. Njia hii huwasaidia wanafunzi kuelewa dhana kwa undani zaidi.

5. Orodhesha na eleza matatizo manne yanayoweza kuathiri maendeleo ya kitaaluma ya mwanafunzi.

Tatizo la kwanza ni mazingira duni ya kifamilia. Ukosefu wa msaada wa wazazi, umasikini, au migogoro ya kifamilia huathiri umakini na motisha ya mwanafunzi.

Tatizo la pili ni matatizo ya kiafya au kisaikolojia. Magonjwa ya mara kwa mara, msongo wa mawazo, au matatizo ya kihisia huweza kupunguza uwezo wa mwanafunzi wa kujifunza.

Tatizo la tatu ni upungufu wa rasilimali shuleni. Ukosefu wa vitabu, walimu wa kutosha, au vifaa vya kufundishia huathiri ubora wa ujifunzaji.

Tatizo la nne ni motisha hafifu ya kujifunza. Mwanafunzi asiyeona thamani ya elimu au asiye himizwa ipasavyo hupata ugumu wa kufanya vizuri kitaaluma.

6. Eleza nafasi ya mwalimu kama mshauri wa wanafunzi shuleni.

Mwalimu kama mshauri ana jukumu la kusaidia wanafunzi kukabiliana na changamoto za kielimu na kijamii. Humsikiliza mwanafunzi na kumwelekeza katika kufanya maamuzi sahihi.

Mwalimu mshauri husaidia wanafunzi kutambua vipaji na uwezo wao. Kupitia ushauri, mwanafunzi hujijengea kujiamini na kupanga malengo ya maisha.

Mwalimu pia husaidia kuzuia matatizo ya kitabia kwa kuwashauri wanafunzi mapema kabla hayajawa makubwa. Hii huchangia mazingira bora ya kujifunzia shuleni.

7. Eleza umuhimu wa ratiba ya shule katika kukuza nidhamu na ufanisi wa masomo.

Ratiba ya shule husaidia kupanga matumizi ya muda kwa utaratibu. Wanafunzi na walimu hujua nini kifanyike na wakati gani, hivyo kupunguza vurugu na upotevu wa muda.

Ratiba huchangia kukuza nidhamu kwa kuwafanya wanafunzi kufuata muda uliopangwa. Kufika darasani kwa wakati na kutekeleza majukumu kwa mpangilio hujenga tabia ya kuwajibika.

Ratiba pia huongeza ufanisi wa masomo kwa kuhakikisha masomo yote yanapata muda unaostahili. Hii huwezesha kufundisha na kujifunza kwa uwiano unaofaa.

8. Bainisha faida za kufanya mitihani ya mara kwa mara kwa wanafunzi.

Mitihani ya mara kwa mara humsaidia mwanafunzi kukumbuka na kuimarisha maarifa aliyojifunza. Hii huzuia kusahau kwa haraka.

Faida nyingine ni kwamba mitihani hii humsaidia mwalimu kufuatilia maendeleo ya mwanafunzi kwa karibu. Mwalimu hutambua mapema maeneo yenye changamoto.

Mitihani ya mara kwa mara hujenga nidhamu ya kujisomea na kujiandaa. Mwanafunzi hujifunza kupanga muda na kujitathmini.

9. Eleza kwa nini ushirikishwaji wa wazazi ni muhimu katika elimu ya mtoto.

Ushirikishwaji wa wazazi huongeza motisha ya mtoto katika kujifunza. Mtoto anapohisi kuwa wazazi wake wanajali elimu yake, hujituma zaidi.

Wazazi wanaposhirikishwa, huweza kufuatilia maendeleo ya mtoto na kushirikiana na walimu kutatua changamoto. Hii huleta mafanikio bora ya kitaaluma.

Ushirikishwaji wa wazazi pia hujenga maadili na nidhamu kwa mtoto. Ushirikiano wa nyumbani na shuleni humsaidia mtoto kuwa na mwenendo mzuri.

10. Fafanua dhana ya elimu jumuishi na eleza umuhimu wake.

Elimu jumuishi ni mfumo wa elimu unaowajumuisha wanafunzi wote bila ubaguzi, wakiwemo wenye mahitaji maalum, katika mazingira ya kawaida ya kujifunzia.

Umuhimu wake ni kuhakikisha usawa wa fursa za elimu kwa watoto wote. Kila mtoto hupata haki ya kujifunza kulingana na uwezo wake.

Elimu jumuishi pia hujenga jamii yenye mshikamano na heshima. Wanafunzi hujifunza kuvumiliana na kuheshimu tofauti za wengine.

SEHEMU B: SAIKOLOJIA YA ELIMU (Alama 15)

11. Mwalimu anatumia zawadi na adhabu ili kuwafanya wanafunzi wajifunze kwa bidii.

Kwa kutumia nadharia ya kujifunza ya B.F. Skinner, jadili faida na mipaka ya mbinu hiyo katika ujifunzaji wa wanafunzi.

Kwa mujibu wa Skinner, tabia huimarishwa au kudhoofishwa kupitia matokeo yake. Zawadi huongeza uwezekano wa tabia njema kujirudia, hivyo huongeza bidii ya wanafunzi.

Faida ya mbinu hii ni kwamba huleta matokeo ya haraka katika kurekebisha tabia. Wanafunzi hujihamasisha kufanya vizuri ili kupata zawadi au kuepuka adhabu.

Hata hivyo, mipaka yake ni kwamba wanafunzi wanaweza kujifunza kwa kutegemea zawadi pekee. Motisha ya ndani hupungua na ujifunzaji unaweza kukosa kudumu.

Pia, matumizi ya adhabu kupita kiasi yanaweza kuleta hofu, chuki, au kukosa kujiamini kwa wanafunzi.

12. Katika darasa moja kuna wanafunzi wenye uwezo sawa lakini matokeo yao yanatofautiana sana. Jadili hali hiyo kwa kuzingatia tofauti za kisaikolojia miongoni mwa wanafunzi.

Tofauti za kisaikolojia kama motisha huathiri ufaulu. Mwanafunzi mwenye motisha ya ndani huwa na bidii zaidi kuliko asiye na motisha.

Tofauti katika mitazamo na kujiamini pia huathiri matokeo. Wanafunzi wanaojiamini hujaribu zaidi na kushinda changamoto.

Aidha, mitindo ya ujifunzaji hutofautiana. Mwanafunzi anayejifunza kwa njia inayolingana na mtindo wake hufaulu zaidi.

SEHEMU C: MITAALA NA UFUNDISHAJI (Alama 15)

13. Wakati wa kuandaa somo, mwalimu anashindwa kufikia malengo aliyoyapanga. Eleza umuhimu wa malengo ya ufundishaji katika kuongoza mchakato wa kufundisha.

Malengo ya ufundishaji huelekeza mwalimu juu ya kile kinachopaswa kufundishwa. Husaidia kupanga maudhui na mbinu sahihi.

Malengo humsaidia mwalimu kuchagua njia za tathmini zinazofaa. Tathmini hupima kama malengo yamefikwa.

Malengo pia humsaidia mwanafunzi kuelewa matarajio ya somo na kujifunza kwa mwelekeo sahihi.

14. Shule imeamua kubadili mbinu zake za tathmini ili kuboresha ufaulu. Jadili mbinu tatu za tathmini zinazofaa kutumika darasani.

Tathmini endelevu hufanyika mara kwa mara na husaidia kufuatilia maendeleo ya mwanafunzi hatua kwa hatua.

Tathmini ya vitendo humwezesha mwanafunzi kuonesha ujuzi kwa kufanya kazi halisi kama miradi na majaribio.

Tathmini ya kujitathmini huwasaidia wanafunzi kutambua nguvu na udhaifu wao wenyewe.

SEHEMU D: UTAFITI WA KIELIMU, UPIMAJI NA TATHMINI (Alama 15)

15. Mtafiti wa elimu anataka kueleza hali ilivyo shuleni bila kuingilia mchakato wa ujifunzaji. Eleza tofauti kati ya utafiti wa kimaelezo na utafiti wa majaribio.

Utafiti wa kimaelezo hulenga kueleza hali ilivyo bila kubadilisha chochote. Hukusanya taarifa kwa uchunguzi, hojaji, au mahojiano.

Utafiti wa majaribio huhusisha kuingilia hali kwa kudhibiti vigezo fulani ili kuona athari zake. Mtafiti hubadilisha jambo moja na kuchunguza matokeo.

Tofauti kuu ni kwamba utafiti wa kimaelezo haubadilishi mazingira, ilhali wa majaribio huingilia mchakato.

16. Baada ya kukusanya data, mwalimu anashindwa kutumia matokeo ya utafiti wake. Eleza umuhimu wa uchambuzi wa takwimu katika utafiti wa kielimu.

Uchambuzi wa takwimu husaidia kupanga na kuelewa data zilizokusanywa. Bila uchambuzi, data hubaki kuwa taarifa zisizo na maana.

Uchambuzi huwezesha kutoa hitimisho sahihi na la kisayansi. Hii husaidia kufanya maamuzi yenye ushahidi.

Uchambuzi wa takwimu pia hurahisisha kuwasilisha matokeo kwa njia inayoeleweka kwa wengine.

SEHEMU E: MISINGI YA ELIMU (Alama 15)

17. Taifa linapojipanga kufikia maendeleo endelevu, elimu hupewa kipaumbele. Jadili malengo makuu ya elimu nchini Tanzania.

Lengo kuu la elimu ni kukuza maarifa na stadi kwa wananchi ili waweze kuchangia maendeleo ya kiuchumi na kijamii.

Elimu inalenga kukuza maadili, uzalendo, na uwajibikaji kwa raia. Hii husaidia kujenga jamii yenye mshikamano.

Elimu pia inalenga kuandaa nguvu kazi yenye ujuzi inayokidhi mahitaji ya taifa.

18. Ongezeko la mmomonyoko wa maadili miongoni mwa vijana limeibua mjadala mkubwa. Eleza mchango wa elimu katika kukuza maadili mema.

Elimu hufundisha maadili kama uaminifu, heshima, na uwajibikaji kupitia masomo na mifano ya walimu.

Kupitia elimu, vijana hujifunza kutofautisha mema na mabaya na kufanya maamuzi sahihi.

Elimu pia husaidia kuwajengea vijana misingi ya kimaadili inayowawezesha kuwa raia wema katika jamii.